

דמעות באמנות הישראלית

הצעות לפעילויות באמנות חזותית בשילוב | SEL תיכון

קהל יעד	מבנה	צירים
תיכון	מאגר פעילויות לבחירה	דמעה • גוף • זיכרון • מרחב פיזי

רציונל

המצגת, דמעות באמנות הישראלית "מציגה את הדמעה כדימוי טעון ורב־משמעי: היא מופיעה כאבל אישי וכטראומה קולקטיבית, אך גם כמים, שפע, געגוע, זיכרון, חומר, תנועה, טקס ותקווה. באמנות הישראלית מתקיים מתח בין מסורת של גבורה ואיפוק רגשי לבין הופעתה של הדמעה כייצוג גלוי של פגיעות ואבל. היחידה מציגה להפוך את המתח הזה לנקודת מוצא ללמידה אמנותית בתיכון.

העבודה איננה טיפולית ואינה מבקשת מן התלמידים לחשוף חוויה אישית. הדמעה משמשת מטאפורה חזותית שמאפשרת לחקור חומר, גוף, צילום, וידאו, טקסט, סמל ומרחב פיזי – ובמקביל לפתח יכולות SEL כגון מודעות עצמית, ויסות, אמפתיה, בחירה אחראית ושיח מכבד.

SEL בתוך שיעור אמנות

- מודעות עצמית – לזהות מה מושך אותי בדימוי, בחומר או בנושא ולהפוך זאת לבחירה אמנותית.
- ניהול עצמי – לעבוד בסדרה, בטקס יצירתי, בניסוי חומרי ובהתמדה; ללמוד לשנות כיוון בלי לראות בכך כישלון.
- מודעות חברתית – לקרוא דימויים של אבל, זיכרון ופגיעות מתוך הקשר תרבותי ולא להניח שכולם חווים אותם באותו אופן.
- מיומנויות בין־אישיות – לתת ולקבל משוב, לעבוד בשיתוף, לכבד גבולות ולבקש רשות בצילום או בפרפורמנס.
- קבלת החלטות אחראית – לבחור כיצד להציג רגש, גוף או זיכרון מבלי לפגוע בעצמי, במצולם או בצופה.

דגשים לעבודה רגישה

- אין צורך לבקש מתלמידים, לצייר את הכאב שלהם "או לייצר בכי אמיתי. אפשר לעבוד דרך דמות, סמל, חפץ, זיכרון תרבותי או סיפור דימוני.
- בעבודות צילום/וידאו יש להדגיש הסכמה של המצולמים וגבולות ברורים: אין לביים מצוקה ממשית כדי להשיג דימוי חזק.
- בדיון ביצירות בעקבות 7 באוקטובר או זיכרון קולקטיבי, מומלץ להימנע מדימויים גרפיים ולשמור על מרחק חזותי ומטאפורי.
- ההערכה היא על איכות החקר, השפה החזותית, בחירת המדיום והיכולת לנמק החלטות – לא על מידת החשיפה האישית.

מסלול קצר אפשרי 4 – מפגשים

1. דמעה כדימוי וכחומר. 2. דיוקן, גוף ואתיקה. 3. סדרה / טקס / זמן. 4. דמעה במרחב הפיזי.
- אפשר גם להשתמש במסמך כמאגר פתוח ולבחור פעילויות בודדות לפי הנושא הנלמד בכיתה.

מאגר פעילויות לתיכון

1. דמעה שקופה – עולם בתוך צורה

תרגיל המופיע במצגת – בעיבוד לתיכון

רעיון מרכזי: הדמעה אצל פיצ'חדזה הופכת מצורה נוזלית לרעיון פיסולי מוצק ; במצגת מופיעות גם דמעות המכילות נופי געגוע. בעמוד האחרון מוצע במפורש לחשוב על דמעה שקופה כדימוי המכיל עולם.

הפעולה: יוצרים פורמט של דמעה גדולה ובתוכה, עולם :”מקום ממשי, זיכרון, נוף דמיוני או מערכת סימנים. אפשר לעבוד בקולאז', צילום מודפס, צבעי מים ושכבות שקופות. מפתחים לפחות שתי גרסאות שבהן שינוי הצבע, קנה המידה או הקומפוזיציה משנה את משמעות הדמעה.

SEL: מודעות עצמית ובחירה: התלמיד/ה בוחר/ת מה להכניס לדימוי ומה להשאיר מחוץ לו; הדמעה משמשת מסגרת מטאפורית ולא דרישה לחשיפה אישית.

היצירה

מאיר פיצ'חדזה, דמעות + 1990, פסלוני, דמעה”
במצגת: עמ' 33, 5–8

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

2. מלח, מים וגופניות – דמעה כחומר

תרגיל המופיע במצגת – בעיבוד לתיכון

רעיון מרכזי: בפסל של לנדאו הדמעות הופכות למים זורמים במזרקה; המפגש בין מליחות הדמעה לבין מתיקות האבטיח יוצר מערכת של ניגודים ומחזוריות.

הפעולה: בהמשך להצעה במצגת: יוצרים עבודה בטכניקה מעורבת סביב מים ומלח. מתחילים בצבעי מים, מוסיפים מלח בזמן שהצבע רטוב, ובהמשך משלבים חומר נוסף המייצר ניגוד – מתוק/מלוח, רך/קשה, שקוף/אטום, כבד/קל. כותבים 3–4 שורות על הקשר בין התכונות החומריות לרעיון.

SEL: ניהול עצמי וגמישות: התהליך החומרי אינו נשלט לחלוטין; התלמידים לומדים לעבוד עם מקריות, לקבל תוצאה לא צפויה ולהחליט כיצד להמשיך ממנה.

היצירה

סיגלית לנדאו / Cry Boy, Cry, ילד יושב על אבטיח 2004 ,
במצגת: עמ' 33, 9

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

3.דמעה אחת ביום – יצירה כטקס וכסדרה

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: במצגת מתואר תהליך שבו האמן יוצר דמעה אחת או יותר בכל יום, כך שהדימוי הופך לריטואל מתמשך ולא לאמירה חד־פעמית.

הפעולה: מייצרים סדרה של 10–7 עבודות קטנות, אחת בכל יום או בתחילת כל שיעור. בכל פעם משתמשים באותו פורמט של דמעה אך משנים פעולה אחת בלבד: כלי, חומר, לחץ יד, מילה, צפיפות, צבע או טכניקה. בסוף עורכים את הסדרה ומחליטים על סדר ההצבה.

SEL: ניהול עצמי ומסוגלות: תרגול קביעות, רוטינה ופעולה קטנה שניתנת לביצוע; ההשוואה בין העבודות מאפשרת לזהות שינוי בלי לשפוט כל דימוי בפני עצמו. **להעמקה:** אפשר להפוך את הסדרה ליומן חזותי שאינו כולל טקסט אישי כלל – רק שינויים חומריים וצורניים.

היצירה

יהושע(שוקי (בורקובסקי, מתוך,, מחזור הדמעות”

במצגת: עמ'19–20

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

4.דיוקן והפער בין דימוי ציבורי לאדם פרטי

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: המצגת מתארת דיוקן שנולד מתוך הפקת אופנה אך הפך לדימוי פגיע ואינטימי, המערער את מעטה הזוהר של הדוגמנית. בכך נוצרת שאלה על צילום, זהות, בימוי ו„אמת” רגשית.

הפעולה: יוצרים זוג דיוקנאות של אותו אדם/דמות,, דימוי ציבורי ”ו„דימוי פרטי ”. אפשר לעבוד בצילום מבוים, קולאז' או רישום. משנים רק 3 מרכיבים: מבט, תאורה, רקע/לבוש. בסיום כותבים כיצד שינויים קטנים בצילום בונים זהות שונה.

SEL: מודעות חברתית וקבלת החלטות אחראית: דיון באתיקה של צילום רגשי, בהסכמה, ובפער בין מה שאנו רואים לבין מה שאנו מניחים על אדם.

היצירה

מיכה קירשנר, תמי בן־עמי1982 ,

במצגת: עמ'14–15

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

5.וידאו, חזרה וזיכרון – מתי רגש הופך למדיום?

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: רוקני מצלמת את אביה שוב ושוב לאורך שנים כשהוא מאזין לשיר שמעורר בו זיכרון והתרגשות. המצגת מדגישה גם את הממד המניפולטיבי והחוזר של הסיטואציה.

הפעולה: יוצרים וידאו קצר בן 40–20 שניות המבוסס על חזרה: אותה מחווה, צליל, פעולה או אובייקט מופיעים שלוש פעמים, ובכל פעם משתנה פרט אחד. אין צורך לביים בכי או מצוקה. לאחר מכן עורכים דיון: מתי חזרה מעצימה רגש ומתי היא מייצרת מרחק או אירוניה?

SEL: מודעות חברתית, גבולות וקבלת החלטות אחראית: להבין כיצד אמן/צלם יכול לעצב תגובה רגשית של אדם ושל צופה, ומה האחריות הכרוכה בכך.

היצירה

אלהם רוקני / The Crying Man, אבא בוכה

במצגת: עמ'22–21

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

6.כשדמעה הופכת ליהלום – חומר, ערך ורגש

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: הפסל הופך דמעות לחרוזים נוצצים. כך רגש פגיע מקבל חומריות, ערך, יופי ואפילו איכות של תכשיט – מה שמאפשר לשאול מה קורה כאשר כאב הופך לאובייקט אסתטי.

הפעולה: יוצרים, דמעה יקרה "מחומר שאינו צפוי: חרוזים, מתכת, פלסטיק, אריזה, חומר שקוף, חוט או פסולת. העבודה צריכה להכיל מתח בין שני ערכים – יפה/כואב, זול/יקר, פרטי/מוצג. מוסיפים תווית מוזיאלית קצרה שמסבירה את הבחירה החומרית.

SEL: מודעות עצמית וחשיבה ביקורתית: זיהוי הדרך שבה חומר ואסתטיקה משנים את האופן שבו אנו קוראים רגש ומעניקים לו ערך.

היצירה

ורד אהרונוביץ', בוכה יהלומים2012 ,

במצגת: עמ'24–23

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

7.מילים שנעות במרחב – מדמעה לגשם

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: במצגת מופיעה עבודת וידאו למרחב הציבורי המשלבת משפטים בעברית ובאנגלית עם וידאו ואנימציה. באתר הגלריה העבודה מיוחסת לנטע מוזס. הטקסטים נעים בין אישי, פיוטי, יום־יומי, מנחם והומוריסטי.

הפעולה: יוצרים מסר ציבורי קצר בן 3–8 מילים ומעבדים אותו כתנועה, GIF: וידאו קצר, אנימציה בקנבה או רצף שקופיות. בוחרים מקום שבו המסר,, יופיע – ” תחנה, מסדרון, מגרש, בניין – ומדמים אותו על צילום של המקום. בודקים כיצד קצב, פונט, צבע ומיקום משפיעים על הטון.

SEL: מודעות חברתית וקבלת החלטות: לחשוב מי הקהל, מה הוא צריך או עלול לחוות, וכיצד אפשר לנסח מסר תומך בלי להכתיב רגש לאחר.

להעמקה: זהו מקום מצוין לחיבור לאמנות מולטימדיאלית: טקסט + דימוי + תנועה + מרחב ציבורי.

היצירה

„דמעות הופכות לגשם – ”**במצגת: טליה מוזס; באתר הגלריה: נטע מוזס**
במצגת: עמ'25

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

8.תכשיט של דמעות – הגוף כמפעיל של העבודה

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: המצגת מציגה תכשיטים המחוברים לפנים ולגוף, ומדגישה שתכשיט אינו רק אובייקט אלא פעולה: הגוף, התנועה והווידאו הם חלק בלתי נפרד מן העבודה.

הפעולה: מתכננים אובייקט לביש קטן שמדגיש פעולה גופנית עדינה – מצמוץ, נשימה, תנועה של היד, הליכה או הטיית ראש. אפשר לעבוד מנייר, חוט, פלסטיק שקוף, רדיי־מייד או מתכת רכה. מצלמים וידאו קצר שבו האובייקט,, מתעורר לחיים ” רק בזכות תנועת הגוף.

SEL: מודעות לגוף, גבולות והסכמה; בחירה כיצד להראות חוויה גופנית באופן אמנותי בלי להפוך את הגוף לאובייקט חשוף או פגיע.

היצירה

דניאלה שריה, דמעות2021,
במצגת: עמ'26–27

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

9.דמעה כמונומנט – מאישי לציבורי

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: המיצב בבית יד לבנים בנוי מעשרות צורות דמעה/כדור פורח ומעמיד יחד כובד וקלות, זיכרון והתמרה. כך דימוי אישי מאוד מקבל ממד ציבורי וטקסי. **הפעולה:** מתכננים הצעה לפסל ציבורי בנושא,, נחמה .”מתחילים מדימוי קטן ופשוט –דמעה, אבן, אור, כיסא, חוט – ומגדילים אותו למרחב. יוצרים סקיצה + דגם קטן + צילום הדמיה במיקום אמיתי. חייבים להתייחס לקנה מידה, תנועה של קהל, אור, וחומר.

SEL:מודעות חברתית ושייכות :מעבר מה,,אני ל”ל,,אנחנו ”ושאלה כיצד אמנות ציבורית יכולה ליצור מקום לזיכרון, עצירה או נחמה בלי להכתיב פרשנות אחת.

היצירה

דן רייזנר, דמעה ונחמה2012 ,

במצגת :עמ'32

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

10.דמעה כסמל של זיכרון קולקטיבי

פיתוח פעילות בעקבות יצירה מן המצגת

רעיון מרכזי: ב,,רישומי קינה ”מופיע האריה כסמל לעם היהודי כשהוא דומע מעל קבר אחים. המצגת מציבה את העבודה בתוך המתח שבין גבורה ואיפוק לבין אבל אישי וטראומה קולקטיבית.

הפעולה: בוחרים נושא של זיכרון קולקטיבי שאפשר לעסוק בו ללא דימוי גרפי . מפתחים מערכת של 3–5 סמלים חוזרים) חיה, חפץ, צמח, מבנה, כלי (ויוצרים קומפוזיציה אחת שבה כל סמל מקבל תפקיד. בסיום כותבים מקרא קצר :מה מסמל כל דימוי, ומה משתנה כאשר הסמלים מופיעים יחד?

SEL:מודעות חברתית ואמפתיה :הבנה שזיכרון קבוצתי נבנה באמצעות סמלים וסיפורים, ושקבוצות ואנשים שונים עשויים לפרש אותם בדרכים שונות.

היצירה

נפתלי בזם, רישומי קינה

במצגת :עמ'2–3

[לצפייה ביצירה / מקור מקוון](#)

תרגיל סדנה מהמצגת | טקסט + צבעי מים + מלח

בעמוד 33 במצגת מוצעת עבודה שבה מילים המתייחסות למצב רגשי משולבות על בסיס של צבעי מים ומלח. לתיכון אפשר להעמיק את התרגיל כך שהטקסט לא יהיה רק,, מילה של רגש, "אלא הפוך לחלק מן הקומפוזיציה: פונט, גודל, חזרה, מחיקה, שקיפות ומיקום ייבחרו בהתאם למשמעות.

•שלב: 1 יוצרים משטח מופשט בצבעי מים ומפזרים מלח בזמן שהצבע רטוב.

•שלב: 2 לאחר הייבוש בוחרים משפט קצר, ציטוט עצמי או 3–5 מילים שאינן חייבות להיות אישיות.

•שלב: 3 בודקים שלוש אפשרויות מיקום של הטקסט לפני ההדבקה/הכתיבה הסופית.

•שלב: 4 כותבים 3 שורות: מה עושה הטקסט לציור, ומה עושה הציור לטקסט?

חיבור ל- SEL: תרגום תחושה או רעיון לשפה חזותית תוך שמירה על בחירה במידת החשיפה; ויסות דרך תהליך חומרי והחלטות קטנות.

משימת השוואה עיונית-מעשית

בחרו שלוש יצירות מן המצגת משלושה מדיומים שונים – לדוגמה: צילום) מיכה קירשנר, (וידאו) אלהם רוקני / נטע מוזס, (פיסול) סיגלית לנדאו / ורד אהרנוביץ' / דן רייזנר).

•תארו כיצד הדמעה מיוצגת בכל יצירה: כנוזל, צורה, חומר, סימן, פעולה או מטאפורה.

•הסבירו כיצד המדיום משפיע על החוויה: מה צילום יכול לעשות שהפסל אינו יכול, ומה וידאו מוסיף?

•השוו בין דמעה אישית לדמעה קולקטיבית. מה הופך דימוי פרטי לסמל ציבורי?

•בחרו מיומנות SEL אחת והציעו כיצד ניתן לתרגל אותה באמצעות תהליך יצירה בהשראת אחת העבודות.

•צרו סקיצה אישית שבה הדמעה היא נקודת מוצא, אך אינה חייבת להופיע בצורה של טיפה.

רפלקציה קצרה לסיום פעילות

•איזו החלטה חומרית או חזותית שינתה את העבודה שלי?

•איפה בחרתי להשאיר עמימות ולא להסביר הכול לצופה?

•כיצד המדיום שבחרתי השפיע על הטון – אינטימי, ציבורי, פיוטי, ביקורתי או אירוני?

•מה גיליתי מתוך פרשנות של תלמיד/ה אחר/ת?

•מה הייתי משנה אילו הייתי מציג/ה את העבודה במרחב ציבורי?

הערת מקור

המסמך מבוסס על המצגת,, דמעות באמנות הישראלית. "שלושת כיווני הסדנה בעמוד – 33 דמעה המכילה עולם, מים/מלח/גופניות, וטקסט על בסיס צבעי מים ומלח – נשמרו כאן והורחבו לתיכון. שאר הפעילויות הן פיתוחים פדגוגיים בעקבות יצירות המופיעות במצגת. הקישורים מפנים לאתרי אמנים, מוזיאונים, גלריות ומקורות אמנותיים שבהם מופיעה היצירה או מידע עליה.